GRUNDEJERFORENINGEN

Gammel Stensballe

Landsbyvandring i det gamle Stensballe.

Spægbogade: "Spægerbogaaed" muligvis navngivet efter spigerbor (vimmelskaft) eller spejderborg, beliggende på nu fjernet bakke ved gadens østlige udløb i Bygaden (tidl. Stjengaaed).

1) Spægbogade 8: husmandssted købt af fæster Christoffer Jensen i 1870, - derefter "persillegartneri", senere bageri. Øst-vest længen ombygget, senest 1974.

2) Spægbogade 7: tidligere haveparcel til ansatte på Stensballegård, - seneste bruger Valdermar Hansen, der kom til Stensballegård i 1929.

3) Spægbogade 5: husmandssted købt af fæster Ole Hansen omkring 1868, - har været i fæste fra før 1684 v/Laurits Jørgensen (iflg. Stensballegårds fæsteprotokol), senere slagterforretning.

4) Spægbogade 6: her lå indtil 1950 et 6-7 fags bindingsværkshus, "Ras Væver"s hus, senere kaldt "Lises hus" efter datteren. Alkove derfra står nu på Horsens museum.

5) Spægbogade 3: tidligere hyrdehus uden jordtilligende, købt af Hans Hendrik af Stensballegård, - genopbygget i 1875 efter stormskade.

6) Spægbogade 2: tidligere gammelt husmandssted, hvor i sin tid byens spillemand Jens Møller, kaldet "Jens Molgier" boede. Huset nedbrændte i februar 1978.

7) Bygaden 84: oprindeligt aftægtshus til familien Henriksens slægtsgård, bygget ca. 1920-25.

8) Bygaden 86: firelænget slægtsgård, som efter udskiftningen i ca. 1860 er flyttet fra Stensballegårds park ud på dens nuværende plads.

9) Fæstien til overdrevet i Stensballe Bjerge.

10) Bygaden94: tidligere firelænget slægtsgård (senest fam. Karlsen), hvor nu kun det moderniserede stuehus er tilbage. Er som Bygaden 86 udflyttet fra Stensballegårds park til nuværende plads i ca. 1860.

11) Fælles vanding og gadekær.

12) Bygaden 97: firelænget slægtsgård (fam. Pedersen), udflyttet ca. 1860 fra Stensballegårds park.

13) Bygaden 95: oprindeligt aftægtshus til familien Pedersens gård, - bygget i ca. 1950.

14) Spægbogade 1: oprindeligt aftægtshus til familien Ulrichsens slægtsgård, bygget i 1947.

15) Bygaden 93: firelænget slægtsgård (fam. Ulrichsen), - nok en af de ældste slægtsgårde, - fra omkring 1650.

16) Bygaden 91: tidligere firelænget slægtsgård (senest fam. Christensen), hvor kun stuehuset er tilbage. Opført omkring århundredskiftet.

17) Bygaden 72 A, B og C: trelænget kompleks, bygget omkring 1860. De tre fløje har henholdsvis tjent som gartner/forvalterbolig, bolig for elever, karle og som redskabsrum. Senere ombygget og frasolgt godset på nær den sydligste fløj. Omkring århundredskiftet drev "skovfoged-Stine" her en lille beværtning.

18) Her lå skolen, der i 1907 ophørte med at være skole og som blev nedbrudt omkring 1925-30. Skolen havde 14 fag, hvoraf tre tjente som skolestue, fire som lade og fæhus og de resterende som lærerbolig.

19) Bygaden 87: "Stensballehus", opført i 1777, er et tidligere husmandssted. Senere holdt man her bystævne, - huset tjente da som kro. Her blev også starten til Brugsen lagt, idet man begyndte med en indkøbsforening i 1909. Senere har der været mælkeudsalg og senest kommunekontor, inden huset i 1963 kom i de nuværende ejeres besiddelse.

20) Umiddelbart vest for vejsvinget lå fra midten af vejbanen og til ca. 10-15 meter fra vestfacaden af skolen den gamle smediedam. Dammen blev tilkastet omkring 1930.

21) Vest for den nuværende smedie (Bygaden 85) lå den gamle "Bysmedie", som ejedes af bønderne i fællesskab. I 1920 blev den gamle bysmedie købt af beboerne i Stensballe og indrettet til bymuseum. Museet forfaldt desværre og samlingen blev splittet.

Selve smedien blev nedbrudt i 1939. Ud for den nuværende smedies sydfaca-

de stod den gamle bybrønd. Rester af dækslet kan stadig ses.

22) Bygaden 68 A og B: her havde først restauratør Grünau beværtning, hvor senere kroen "Krokodillen" lå. Da pavillonen i Elbæk Strandskov i 1925 blev flyttet til Edelmanns have (Grünaus efterfølger), fik den navnet Krokodillen efter tagkonstruktionen.

23) På vestsiden af den lille vej, tidligere kaldet "æ nedderkrog" lå indtil slutningen af 1970'erne et stråtækt bindingsværkshus, hvor senest den sidste ejer af Krokodillen , fru Pedersen, boede. Fru Pedersen var også kendt for sin store samling af moderne dansk malerkunst, med værker af blandt andet Jorn, Heerup og Bille.

24) Bygaden 66: indtil omkring 1980 var der i tilbygningen til det oprindeligt stråtækte bindingsværkshus købmandsforretning. Det første forretningslokale har ligget i nordgavlen mod Bygaden.

25) Bygaden 64: hvor frøavlens bygninger nu ligger, - genopført i 1953 efter en totalt ødelæggende brand i 1952, - lå fra 1864 til 1914 "Østergaards Gæstgiveri". I 1884 startede Rasmus Østeraard "Østergaards Frøavl", som senere udviklede sig til det største danske frøfirma i privat eje.

26) Bygaden 77: huset er bygget omkring 1920-30 af Østergaard-familien og tjente , foruden som direktørbolig, som bolig og pensionat for ansatte i firmaet.

27) Bygaden 79: oprindeligt et gulstenshus med tegltag, bygget omkring 1890. Har tidligere været i Østergaard-familiens eje og tjent som direktørbolig for Rasmus Østergaards svigersøn R. Bjerregaard.

28) Bygaden 81: under den driftige gartner på Stensballegård Frederich Jespersen Winther (1706-1785) og senere under hans søn Otto Frederichsen Winther (1740-1809) var her planteskole, hvor ovennævnte gartnere "af egen fri drift udbredte havedyrkning blandt bønderne ved at uddele frø".

Senere havde Klosters bageri til huse her og i 1892 underskrev Ane K. Kloster kontrakt med Jydsk Telefon og blev bestyrerinde af Stenballe Talestation.

29) Agervej 2: Stensballe forsamlingshus blev bygget i 1890. En ny sal og lejlighed til værtsparret kom til i 1934. Fra 1890'erne til midt i 1930'erne var her pogeskole. Forsamlingshuset blev solgt i 1966.

30) Agervej 3, 3 A og 3 B: i 1877 foranstaltede Stensballegård bygningen af tre landarbejderhuse. De tre huse havde fælles gårdsplads, vaskehus, stald og hønsehus. Hvert af de tre huse blev indrettet til fire familier med to køkkener til fælles brug. I 1920'erne omtales husene som "polakhusene" (jvf. Karen Ballisager: "Engblommer").

31) Branddam og gadekær.

32) Mellem Agervej (tidligere Vestergaaed) 2 og 4 lå i sin tid et meget faldefærdigt hus, hvor den sidste byhyrde boede. Efter hans død stod byrullen her, indtil huset faldt sammen. Den blev da flyttet over i den gamle skoles kostald, hvor skolelærer Gejlagers kone efter gammel skik fik 50 øre årligt af hver gårdmand og 25 øre af hver husmand for opsyn med og rengøring af lokalet.

33) Agervej 4: ved en påsat brand i september 1959 nedbrændte de gamle, smukke bindingsværkslænger mod syd og øst og kampestenslængen mod vest, - kun det nyere stuehus, opført omkring 1910-12, står tilbage. Det er fra denne gård, at den ene part af legatet til opførelse af plejehjemmet "Nørrevang" stammer, i sin tid skænket af Marie og Rasmus Nielsen.

34) Agervej 10: er et tidligere husmandssted fra omkring 1670-80. Her havde kunstmaleren Munkedal sit barndomshjem. En del af hans billeder findes på Horsens museum. Om- og tilbygget i 1970'erne.

35) Tværvej 1: på hjørnet af (tidl.) Vestergaaed og (tidl.) Fortet, som senere kaldtes Møllegade, nu Tværvej, lå indtil 1959 en gammel hollændergård. Et maleri udført af Carl Jensen fra 1918 samt et maleri af Carl Høvert og en tegning af Hakon Bang er her de sidste spor. På gårdens mark ved Bygaden 10 blev "Nygaard" opført.

36) Agervej 7: et gammelt bindingværks vinkelhus, tidligere husmandssted fra omkring 1680. Til huset hørte i sin tid en lille jordlod, som lå ved Sundet.

37) Tværvej 6: her lå den gamle mølle, der blev nedbrudt i 1942. Det eneste, der i dag minder om møllen, er det gamle motorhus, der i dag benyttes som udhus for "Møllehuset".

38) Tværvej 2, 4, 3, 5 og 7: bygget under Østergaards Frøavls ekspansionsperiode omkring 1930-40, fortrinsvis af ansatte på frøavlen.

39) Tværvej 9: et andelsfrysehus, bygget omkring 1950.

40) Agervej 14: her boede i sin tid mølleren. Af den oprindelige gård er kun stuehuset tilbage, idet gården efter udskiftningen blev flyttet ud på de den tilhørend marker ved Sundet, under navnet Sundgården. På den gamle gårdsplads byggedes i 1955 et rødstenshus af familien Flensborg. Den nuværende ejer, Mie Flensborg, har gennem årene ydet væsentlige skriftlige bidrag til Dansk Folkemindesamling.

41) Agervej 9: tidligere stråtækt bindingsværkshus, - oprindeligt formentlig husmandssted. Har i sin tid huset byens træskomand.

42) Agervej 11: tidligere stråtækt husmandssted. Der foreligger p.t. ingen oplysninger om byggetidspunkt etc. Blandt de tidligere beboere nævner Hakon Bang i sine private optegnelser "De sidste spor" Ovine og Mathis, som begge var meget overtroiske og for hvem den hovedløse so, der travede rundt på Tusdals Banke, var en realitet.

43) Agervej 16: tvillinggård. Det sydlige, velbevarede stuehus er blandt byens ældste. Det nordlige stuehus, som har været anvendt til vognport, viser stadig spor af det gamle stuehus. Avlslængerne mod øst er af nyere dato. Den gamle vestlænge med portindkørsel mod Agervej blev nedbrudt så sent som i 1950'erne.

44) Agervej 20: firelænget gård fra omkring århundredskiftet. Ejedes først i dette århundrede af Sofie og Rasmus Nielsen, der skænkede den anden halvpart af legatet til opførelse af plejehjemmet "Nørrevang". Det er på deres mark, plejehjemmet er opført. (Marie og Sofie var søstre).

45) Agervej 22: "Solvang" var oprindeligt en firelænget bindingsværksgård, - opført i 1869 (jvf. tavle i vestgavlen). Gården var i over 40 år i familien Ballisagers eje. Aksel Ballisager købte gården i 1898 og afhændede den i 1939. Stuehuset havde oprindeligt afvalmede gavle. Den vestlige og nordlige længe er nok bygget om i omkring 1930, hvorimod den østlige er oprindelig.

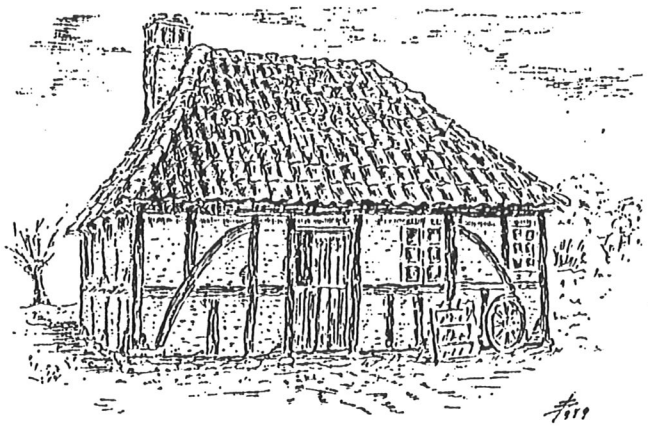
Om livet på Solvang og i Stensballe på denne tid kan henvises til Karen Ballisagers bog "Engblommer".

46) Spægbogade 14: "Amballegård", - her står kun stuehuset tilbage, idet gårdens stråtækte kampestens- og bindingsværksudbygninger, med portindkørsel i sydlængen mod Spægbogade, nedbrændte i 1902. Efter branden udflyttedes gården på de tilhørende marker, Værvej 10. Amballegård har været slægtsgård (Paaske Elbek) i flere generationer og kan føres tilbage fra før 1700. Gården kom i selveje i 1855. Stuehuset har, indtil en gennemgribende restuarering i 1960'erne, tjent som blandt andet

landarbejderbolig. Om yderligere bygnings- og peronsalhistoriske beskrivelser kan henvises til Hakon Bangs private optegnelser "De sidste spor". (Findes i grundejerforeningen Gammel Stensballes arkiv.)

47) Her lå fattiggården, der blev nedbrudt omkring 1910-20. Kun pumpen og enkelte frugttræer markerer nu den tidligere fattiggårdsmark. Efter nedbrydningen overtog Amballegårds gamle stuehus for en tid fattiggårdens funktioner.

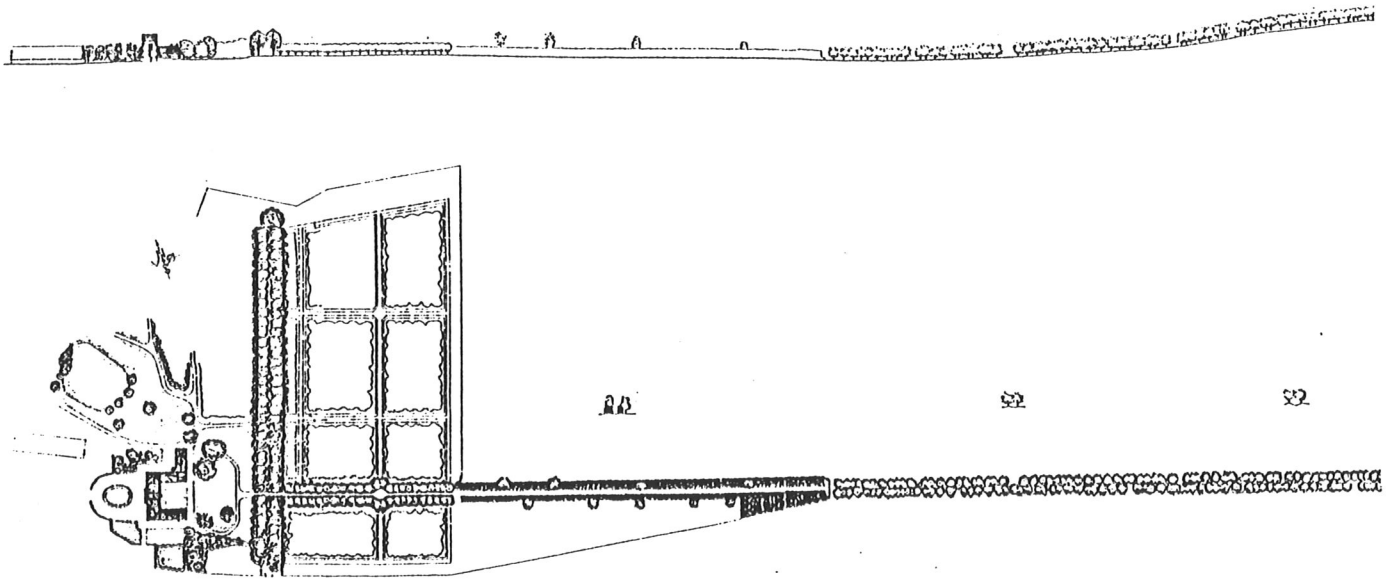
48) Her lå i 1889 et lille hus, om hvilket intet vides, - ejheller hvornår det blev brudt ned.

DEN GAMLE BYSMEDJE: Tegning efter gl. foto. Hakon Bang 1979.

Ovenstående er udarbejdet af grundejerforeningen Gammel Stensballe, august 1989.

S t e n s b a l l e g a a r d

Haveplan - fra "Danske Herregårdshaver".

Stensballegaard.

En mulig forløber til Stensballegaard kan have været "Elbæk-Borgen" i Elbæk Strandskov. Her findes et voldsted med borghøj, som i en desværre ikke afsluttet udgravning i 1951 på grundlag af fund blev tidsfæstet til 1200-1250.

I tiden omkring 1340-1420 nævnes Stensballegaard flere gange. Den ejedes da af slægten Benderup.

Omkring 1600 er Stensballegaard i slægten Rosenkrantz's besiddelse. Om gårdens ydre og placering på denne tid vides intet. Eneste minde fra perioden er en indskriftssten og en våbensten fra 1582, som er indmuret på den søndre sidefløj:

DER : MAND: SCHREF : 1582 : AAR LOD JEG : FOLMER : ROSENKRANTZ : DET : SIISTE : HWS : BYGGE : PAA : DENE : GAARD STIENSBALLE : ER HINDES : FORDOMS : NAFVEN GVD : WNDE : HINDER : ATT : STAA : MIN : BØRN : TILL : GODE OC GAFN.

I 1690 kommer Stensballegaard i slægten Krags eje, idet Charlotte Amalie Griffenfeld, storkanslerens eneste datter, kunne bringe baron Frederik Krag Stensballegaard ved deres giftermål i 1690.

Det nuværende Stensballegaards bygherre er således baron Frederik Krag, som i 1692 lod bygmesteren Ernst Brandenburger få lejlighed til for første gang at demonstrere sine evner som selvstændig arkitekt.

Hovedfløjen i to stokværk i det italiensk inspirerede og ældst bevarede jyske eksempel på et tidligt barokanlæg fuldførtes i 1692, mens de to vinkelbyggede sidefløje i et stokværk opførtes i 1693. Den i 1928 nedrevne stråtækte trelængede bindingsværksladegård stod færdig i 1694. Ladegården lå vest for hovedbygningen og udgjorde sammen med denne et smukt, faststøbt hele.

Den nordlige tværfløj tilføjedes i 1867, da lensgreve C. E. Krag-Juel-Vind-Frijs arvede Stensballegaard. Han lod samtidig den vandgrav, som formentlig stammede fra det tidligere anlæg, tilkaste.

I 1943 lod greve Hans B. Ahlefeldt-Laurvig, som i 1928 havde købt Stensballegaard af godsejer Axel Høyer, arkitekt Vagn O. Kyed opføre den sydlige tværfløj.

Til afløsning for den i 1928 nedrevne ladegård opførtes i 1929 nye grundmurede, tegltækkede avlsbygninger syd for hovedbygningen. Ved en meget voldsom brand d. 3.7.1979 blev avlslængerne, fire ialt, lagt i ruiner.

Stensballegaards have på ca. fem tdr. land består af et system af lindealléer og en en km lang allé i akse af lind og elm op til Kraghøj (75 m o.h.). Haven er renoveret af P. Wad i ca. 1930 og opmålt af Det Kgl. Haveselskab i 1930-39.

Efter frasalg af ca. 130 tdr. land skov i Skablund i 1912 og af ligeledes ca. 130 tdr. land til oprettelse af husmandsbrug i 1920'erne samt godsejer Axel Høyers salg af Vorsø i 1928, har Stensballegaard nu et tilliggende på ca. 750 tdr. land.

Februar 1992/pws

Ejet af **Trugild Jonsen (Benderup)**, nævnes 1341 og 1361.

Hr. Jep Trugildsen (Benderup), nævnes 1386 og 1411.

S. ejes 1420 af **Fru Johanne,**

og senere af **Birgitte Pedersdatter,**
g. 1437 **Hr. Timme Nielsen (Rosenkrantz)** til Engelsholm, var † 1457,
han g. [2]) Abel Mathisd. (Benderup?), (hendes Moder hed Johanne),
g. [3]) Karen Eilersd Rønnov, lever 1463.

[2]) **Hr. Niels Timmesen (Rosenkrantz),** var † 1485.
g. **Inger Nielsd. (Gyldenstierne)** til Langtind, var † 1526.

Axel Nielsen Rosenkrantz til Langtind og Rydhave, f. 1472, † 1551,
g. 1504 Birgitte Lauridsd. Knob, f. 1490, † 1551.

Folmer Rosenkrantz til Langtind, f. 1523, begr. 1586, ombygger 1582 Hovedbygn.
g. 1552 Margrethe Knudsd. Gyldenstierne † 1581.

Gert Rosenkrantz, † 1600,
g. 1596 **Anne Albertsd. Friis** (af Haraldskjær)
til Vosnæsgaard, lever 1628.

Berte Rosenkrantz til Værholm, f. 1554, lever 1625.
g. 1575 Claus Glambek til Rask,
f. 1537, † 1591.

Sophie Glambek til Rask, f. 1578, † 1620,
g. 1609 **Mogens Pax** til Torup, f. 1577, † 1642.

Christoffer Pax til Torup, Eriksholm, Rask og Værholm, † 1650,
faar 1634 af sin Fader Skøde paa 1/8 af S. m. m.,
g. **Hilleborg Holgersd. Bille,** lever 1661.

H. B. sælger 1655 S. og Værholm til men Handelen maa være gaaet tilbage.

Jomfru **Dorte Gudesd. Galde** til Nørlund,
senere g. Jørgen Lange til Breininge,

Steensballegaard
sælges 1661 af Fru Hilleborg Bille til

Henrik Müller til Dragsholm, Lejregaard og Skjoldenæsholm,
Rentemester, f. 1609, adlet 1674, † 1692,
g. 1633 Sophie Hansd., adlet 1674 Rosenstiern, f. 1616, † 1669.

H. M. har rimeligvis maattet sælge S til Griffenfelds Datter,

Charlotte Amalie Griffenfeld, f. 1672, † 1703,
g. 1690 **Frederik Baron Krag** til Værholm, f. 1655, † 1728, opf. 1692—94
g. [1]) 1683 Hedevig Eleonore Baronesse Juel, f. 1662, † 1685, Hovedbygn.
g. [3]) 1705 **Edel Nielsd. Krag,** f. 1686, † 1751.

If. Fr. Krags Testamente beholder hans Enke S. efter hans Død, og if. Testamentet opr. Vibeke Cathr. og Charl. Am. Krag 9/11 1748 Stamh.
Steensballegaard,
der ikke maa forenes med Juellinge, saa længe der er flere Sønner. (Sæbygd. maa ikke forenes med S., saa længe der er flere Børn.)

[1]) **Vibeke Cathrine Baronesse Krag,** f. 1696, † 1755.

[2]) Ide Helle Margrethe Baronesse Krag, f. 1697, † 1738,
g. [1]) 1721 Jens Baron Juel-Vind til Juellinge, d. 1694, † 1726,
g. [2]) 1727 Frands Mund,
f. 1697, begr. 1745.

[3]) **Charlotte Amalie Baronesse Krag,** f. 1702, † 1771.

I. **Jens Baron Krag-Juel-Vind** til Juellinge, f. 1724, † 1776,
g. 1752 Sophie Magdalene v. Gram til Frijsenborg, f. 1734, † 1810.

Frederik Carl Grevo Krag-Juel-Vind-Frijs til Frijsenborg og Juellinge, f. 1753, † 1815, g. 1777 Frederikke Juliane Comtesse Holstein, f. 1758, † 1819.

II. **Jens Carl Baron Krag-Juel-Vind-Arenfeldt,** f. 1767, † 1855,
g. 1788 Mette Johanne Reedtz til Sæbygaard, f. 1770, † 1817.

Jens Christian Grevo Krag-Juel-Vind-Frijs til Frijsenborg, f. 1779, † 1860, g. 1810 Henriette Frederikke Magdalene Grevinde zu Inn-und Knyphausen, f. 1791, † 1866.

Erhard Gr. K.-J.-V.-F. Linien til Juellinge.

III. **Jens Holger Baron Krag-Juel-Vind-Arenfeldt,** f. 1790, † 1858.

IV. **Frederik Sigfred Baron Krag-Juel-Vind-Arenfeldt** til Sæbygaard (fratrædes 1858), f. 1791, † 1866.

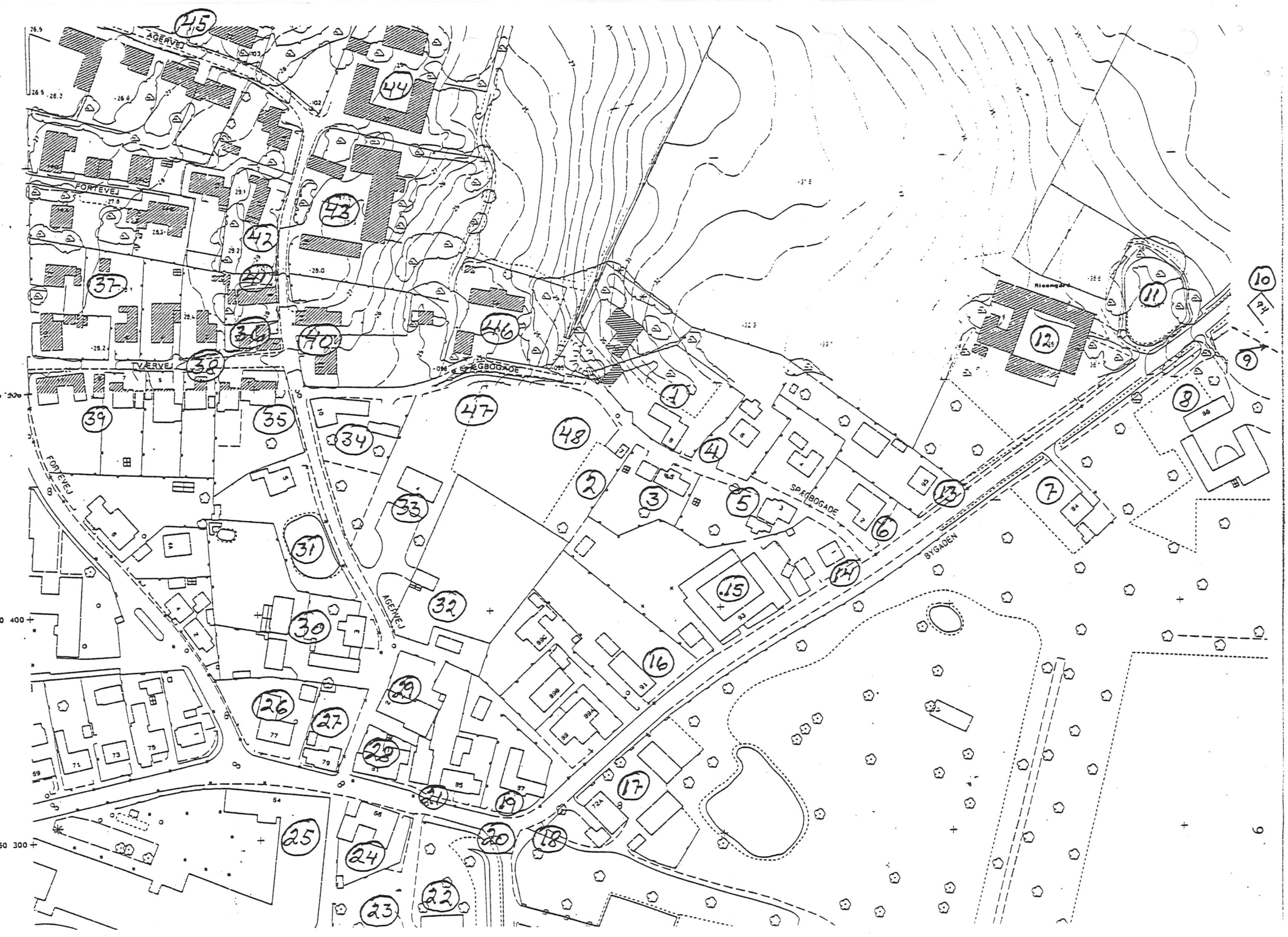
Sophie Baronesse Krag-Juel-Vind-Arenfeldt til Sæbygaard (tiltraadt 1866), f. 1797, † 1878.

V. **Preben Baron Krag-Juel-Vind-Arenfeldt** til Sæbygaard (fratrædes 1866), f. 1800, † 1867, g. 1857 Petrine Elisabeth Linnemann, f. 1812, † 1880.

Elisabeth Baronesse Krag-Juel-Vind-Arenfeldt til Sæbygaard (tiltraadt 1878). f. 1806, † 1884.

VI. **Christian Emil Greve Krag-Juel-Vind-Frijs** til Frijsenborg, f. 1817, † 1896,
g. 1847 Thyra Valborg v. Haffner, f. 1821, † 1881.

VII. **Mogens Christian Greve Krag-Juel-Vind-Frijs** til Frijsenborg, f. 1849,
g. 1884 Frederikke Sophie Elisabeth Comtesse Danneskiold-Samsøe, f. 1865.

AGERVEJ
FORTEVEJ
TVÆRVEJ
SPÆGBOGADE
SYGADEN
Ricegade